

Katsaus kansalaisvaikuttamista
käsitteleviin opinnäytetöihin

**KANSALAISVAIKUTTAMINEN OPETTAJANKOULUTUKSESSA
VALTAKUNNALLINEN HANKE 2004-2006**

Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja
kehittämiskeskuksen julkaisuja 1

ISSN 1796-5802

ISBN 952-10-3389-4 (nid.)

ISBN 952-10-3390-8 (PDF)

Taitto: Annukka Salo

Paino: Yliopistopaino, Helsinki 2006

KATSAUS KANSALAISVAIKUTTAMISTA
KÄSITTELEVIIN OPINNÄYTETÖIHIN

TOIMITTANUT PETTERI HANSEN

Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen
tutkimus- ja kehittämiskeskus
HELSINKI

Saatesanat

Yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat usein kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamiskanavien uudelleen muotoutumisena. Muuttuvien vaikuttamis- ja osallistumiskanavien tutkiminen tarjoaa näin peilipinnan laajempien yhteiskunnallisten muutosten tutkimiselle. Toisaalta kansalaisten vaikuttamis- ja osallistumiskäytänteiden tutkimus- ja kehittämistyö on tärkeää myös yhteiskunnassa vallitsevien ihanteiden ja periaatteiden toteutumisen kannalta. Demokratiaa pidetään usein tällaisena ihanteena ja periaatteena, mutta samalla demokratia on myös yritys ja keino yhteensovittaa erilaisia yhteiskunnallisia päämääriä mahdollisimman oikeudenmukaisella tavalla.

Demokratia ei toimi itsestään, vaan se edellyttää kansalaisilta aktiivisuutta ja kiinnostusta yhteisiä asioita kohtaan. Kouluilla ja oppilaitoksilla voidaan nähdä merkittävä rooli siinä, minkälaisia valmiuksia tulevalle sukupolvelle on osallistua heitä itseään ja heidän lähiympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Valtakunnallisen kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksessa –hankkeen (2004-2006) tavoitteena on kartoittaa, tutkia ja luoda edellytyksiä vaikuttamista ja osallistumista edistävälle pedagogiikalle opettajankoulutuksesta käsin.

Tämä abstraktikokoelma syntyi kansalaisvaikuttamisen ja kansalaiskasvatuksen aiheesta yliopistollista opinnäytetyötä tekevien perus- ja jatko-opiskelijoiden yhteistyönä. Helsingin Soveltavan kasvatustieteen laitoksella 30.5.06 pidettyyn seminaariin oli alun perin tavoitteena saada paikalle mahdollisimman monta aiheesta pro gradua/ väitöskirjaansa tekevää opiskelijaa/jatko-opiskelijaa. Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksessa -hankkeen aluekoordinaattoreiden kautta sähköpostitse lähetettyihin kutsuihin vastasi lopulta 11 henkilöä. Muutamille jälkepäin yhteyttä ottaneelle henkilölle tarjottiin mahdollisuus osallistua kartoitukseen pelkällä abstraktilla.

Yhteensä 14 abstraktista koostuvan vihkosen tavoitteena on esitellä sellaisia opinnäytetöitä, joissa kansalaisvaikuttamisen teemaa on lähestytty erityisesti kasvatuksellisesta tai koulutuksellisesta näkökulmasta. Kartoituksessa on mukana sekä valmiita että keskeneräisiä töitä. Kartoituksen toivotaan paitsi tukevan vertaisten yhteydenpitoa, mutta myös selkeyttävän tutkimuskentän

kokonaiskuvaa. Kartoituksen laajuutta arvioitaessa on syytä huomata, että osa aihetta tutkivista opiskelijoista ei ole saanut tietoa kyseisestä seminaarista saati sen seurauksena syntyneestä abstraktikokoelmasta. Ensyklopedian sijaan kyseessä on pikemminkin ensiaskeleista kohti laitos-, tiedekunta-, yliopisto- ja ainerajat ylittävää opiskelijavetoista yhteistyöverkostoa.

Suurien haasteiden edessä jokaista pientäkin askelta voidaan pitää arvokkaana. Seminaari onnistui tuomaan yhteen aihetta tutkivia ihmisiä ympäri Suomea. Valtakunnallisella verkostoitumisella saavutettu vertaistuki koettiin erityisen tärkeänä juuri kansalaisvaikuttamisen kaltaisen, vähän tutkitun poikkitieteellisen teeman kohdalla. Vertaisseminaari miellettiin siinä määrin hyödylliseksi työskentelymuodoksi, että toimintaa pyritään näillä näkymin jatkamaan myös tulevaisuudessa. Haluan kiittää kaikkia kartoitukseen osallistuneita. Samalla toivotan voimia kaikille niille, jotka ovat tavalla tai toisella kansalaisvaikuttamisen haasteeseen tarttuneet.

Petteri Hansen

Sisällysluettelo

Lasten ääni kuuluviin - lasten näkemyksiä omasta elinympäristöstään Limingan Tupoksessa. Alanko, Anu	8
Abi ja aktiivisen kansalaisuuden haaste Alanko, Jukka	10
Kansalaisvaikuttaminen ja opettajankoulutuksen Rubikin -kuutio Hansen, Petteri	11
Osallistuvan kansalaisuuden rakentuminen peruskoulussa Huhma, Heini	12
Murrosikäisen nuoren oppimispolku aktiiviseen kansalaisuuteen Karhuvirta Tiina	14
Aktiivinen kansalaisuus identiteettinä nuorten elämäntarinoissa Lithovius, Anna-Riikka	15
Näkökulmia ruohonjuuritason kansalaisvaikuttamiseen Lundbom, Pia	17
“Erään opettajankoulutuslaitoksen osallistumiskulttuuria etsimässä” Lyhty, Jarmo	18
Osallistuvan kansalaisuuden aihekokonaisuus yläkoulun maantiedon opetuksessa – maantiedon opetuksen ja opettajien mahdollisuudet osallistuvien kansalaisten kasvattamisessa Markkula, Katja	19

Opettaja kansalaisvaikuttajana Mikkola, Silja & Ylirinne, Marjaana	20
Aktiivisen kansalaisuuden diskursseja opettajien keskuudessa Nykänen, Marika	22
Globaali kansalaisuus ja luokanopettaja; Media ja ympäristö näkökulmina kasvatettaessa kohti globaalia kansalaisuutta Pasma, Otto	24
Citizenship education policies in the context of democratisation, nation-building and globalisation. A comparative study of Finland and Russia. Piattoeva, Nelli	26
Yläkoulun kansalaiskasvatus - Koulu oppilaan kansalaisuuden muovaajana ja nuorten osallistuminen yläkoulussa Rekola, Milla	28

Lasten ääni kuuluviin - lasten näkemyksiä omasta elinympäristöstään Limingan Tupoksessa.

Alanko, Anu

Anualank[at]mail.student.oulu.fi

Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö

Oulun yliopisto

Pro gradu – tutkielmassani tarkastelen lasten näkemyksiä elinympäristöstään Limingan Tupoksessa. Kiinnostus Tuposta kohtaan heräsi työskenneltyäni Oulun yliopiston monitieteisessä tutkimusprojektissa, jossa etsittiin kestävästä kehityksen suunnittelu- ja ohjauskeinoja niin supistuviin kuin kasvaviinkin taajamiin. Limingan kunta edustaa näistä jälkimmäistä, ajoittain jopa yli seitsemän prosentin vuosittaisella väestön lisäyksellään. Tupoksessa toteutetussa asukaskyselyssä monet sinne hiljattain muuttaneet mainitsivat muuttomotii-veikseen maaseutumaisen ja luonnonomaisen ympäristön, jossa lasten olisi turvallista kasvaa. Tämän pohjalta heräsi ajatus kysyä asiaa lapsilta itseltään: mitä mieltä he olivat omasta elinympäristöstään?

Tutkimusprosessiani ohjaa ajatus lapsista aktiivisina sosiaalisina toimijoina. Lapset ovat olleet tutkimuksen fokuksessa erityisesti kasvatustieteessä ja psykologiassa, joita on tosin kritisoitu lapsen aseman objektivoinnista. Uudessa lapsitutkimuksessa lapset nostetaan tutkimuksen keskiöön: lapsia ei enää tarkastella suhteessa johonkin toiseen, kuten esimerkiksi perheeseen tai muihin kasvatustieteisiin instituutioihin. Lapsi on arvokas tutkimuskohde sinänsä. Lapsilla on oikeus osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun siinä missä aikuisillakin, ja esimerkiksi juuri elinympäristön ja erityisesti leikkipuistojen suunnittelussa ja toteutuksessa lasten mielipiteet tulisi ottaa entistä paremmin huomioon.

3.-6.-luokkalaisten kirjoittamissa aineissa kuvaillaan monipuolisesti elinympäristön eri osa-alueita. Sosiaaliseen ympäristöön liittyen kerrotaan esimerkiksi kavereiden tärkeydestä ja kavereiden kanssa tehtävistä asioista. Rakennetusta ympäristöstä mainitaan esimerkiksi huonosti valaistut kadut ja edelleen asfalttia odottavat pyörätiet sekä mielipiteitä jakavat liikenneympyrän taidetokset. Luonnonympäristö näyttyy erittäin merkittävänä osana elinympäristöä lasten kirjoituksissa: metsät tarjoavat paikan seikkailuille ja salaisuuksille. Myös kodin ikkunasta aukeavat peltomaisemat koetaan mielekkäinä. Toisille

luontoa on liikaakin, he asuisivat mieluummin kaupungissa. Suurimmalle osalle Tupos on kuitenkin se mieluisin paikka eikä sieltä helposti haluttaisi muualle muuttaa. Lapset kirjoittavat laaja-alaisesti omaan elinympäristöönsä liittyen; elämä ei rajoitu ainoastaan kotipihaan tai koululuokkiin. Lapset ovat huolissaan esimerkiksi luonnon tilasta ja omalla asuinalueella tapahtuvasta ilkeimmästä.

Avainsanat: elinympäristö, uusi lapsitutkimus

Abi ja aktiivisen kansalaisuuden haaste

Alanko, Jukka

jukka.alanko[at]jkl.fi

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

Pro gradu -tutkielmassani selvitetään lukio-opintojensa päättövaiheessa olevien opiskelijoiden käsityksiä aktiivisesta kansalaisuudesta ja mahdollisuuksista toteuttaa sitä käytännössä. Tavoitteena on tutkia millä tavoin nuorten käsitykset suhteutuvat lukion opetussuunnitelmassa (sekä yhtenä lukiokoulutuksen aihealueena että yhteiskuntaoppi-oppiaineen yhteydessä) esitettyyn aktiivisen ja toimintakykyisen kansalaisen ideaaliin. Tutkielmani pyrkii ymmärtämään tähän mahdollisesti sisältyvää konfliktia ja pohtii sen merkitystä ja vaikutusta yhteiskuntaopin opetuksessa.

Tutkimusaineisto koostuu 60 Jyväskylän Lyseon lukion abiturientin laatimasta aihetta käsittelevästä äidinkielen kirjoitelmasta. Kirjoittajien saamassa tehtävänannossa aktiivinen kansalaisuus nähdään lukion opetussuunnitelman perusteiden (2003) mukaisesti osallistuvana, vastuuta kantavana ja kriittisenä kansalaisuutena. Kirjoittajien tuli teksteissään selvittää myös omaa suhtautumistaan erilaisiin tapoihin osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Keskeinen kysymys tutkimuksen kannalta on tässä suhteessa se, miten nuoret arvottavat kansalaisvaikuttamista ja sen erilaisia foorumeja postmoderniksi kutsutussa yhteiskunnallisessa tilanteessa.

Tutkimusprosessin metodisena lähtökohtana on aineistolähtöinen laadullinen sisällönanalyysi. Aktiivista kansalaisuutta ja siihen kiinteästi liittyvää yhteiskunnallista toimintakykyisyyttä hahmotetaan sosiaalisen pääoman ja elämänpolitiikan käsitteiden valossa

Kansalaisvaikuttaminen ja opettajankoulutuksen Rubikin -kuutio

Hansen, Petteri

petteri.hansen[at]helsinki.fi
Soveltavan kasvatustieteen laitos
Helsingin yliopisto

Demokratian haaste on aina ajankohtainen, mutta tällä hetkellä mahdollisesti ajankohtaisempi kuin aikoihin. Vaikka teknologiset-taloudellinen kehitys on raottanut meille uudenlaisia yhteiskunnallisen osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia, ovat kansalaisten vaikuttamis- ja osallistumiskanavat kuitenkin kasaantumassa yhä harvemmillä kansalaisella.

Tilanteesta huolissaan olevat päättäjät ovat ryhtyneet toimiin edistääkseen kansalaisten yhteiskunnallista vaikuttamista ja osallistumista. Erityisen huomion kohteena ovat nuoret ja ne ihmisryhmät, joita yhteiskunnallinen toiminta ei tunnu kiinnostavan tai jotka eivät syystä tai toisesta koe voivansa vaikuttaa yhteisiin asioihin. Avaimia vaikuttamis- ja osallistumishalun kohentamiseksi on lähdetty hakemaan erityisesti koulusta ja opettajankoulutuksesta. Tavoitteena on tarjota opettajille mahdollisuuksia kasvattaa aktiivinen, kriittinen ja yhteisistä asioista välittävä sukupolvi.

Uudistuksia toteutettaessa tulisi kuitenkin huomioida se, että koulutuksen muuttaminen on hidasta ja hankalaa jo siksi, että koulutukseen kohdistuu erilaisia, usein jopa keskenään ristiriitaisia toiveita. Pysin väitöskirjatyössäni kuvaamaan kansalaisvaikuttamisen haastetta eräänlaisena ”Rubikin kuutiona”. Pyrkimämme kehittämään yksittäisiä opetus- ja oppimiskäytänteitä joudumme näet tahtomattammekin ottamaan kantaa laajempien koulutustavoitteiden keskinäiseen järjestytykseen. Tutkimusaineistoni tulee koostumaan hankkeen tavoitteita ja toimintaa kuvaavista erilaisista dokumenteista sekä hankkeeseen osallistuneiden eri toimijoiden haastatteluista.

Avainsanat: Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma, kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksessa -hanke, koulu-uudistukset, koulutuspolitiikka

Osallistuvan kansalaisuuden rakentuminen peruskoulussa

Huhma, Heini

heini.huhma[at]helsinki.fi

Soveltavan kasvatustieteen laitos

Helsingin yliopisto

Pro gradu -tutkielmani tarkoituksena on selvittää, miten koulu tukee osallistuvan kansalaisuuden rakentumista. Pääongelma hahmotetaan kolmeksi tutkimusongelmaksi: Miten osallistuva tai aktiivinen kansalaisuus ilmaistaan koulun tavoitteissa? Miten tavoitteet näkyvät koulun käytännöissä? Mitä osallistumisen ja vaikuttamisen toimintamahdollisuuksia oppilaille tarjotaan?

Lapsuudesta lähtien kasvavan vaiheittaisen osallistumisen katsotaan olevan tärkeää aktiivisen kansalaisuuden rakentumiselle. Osallistuminen parhaimmillaan kasvattaa oma-aloitteisuuteen ja omien vaikutusmahdollisuuksien huomaamiseen ja löytämiseen. Siksi tässä peruskoulun yhteydessä käytetään käsitettä osallistuva kansalaisuus.

Tutkimusotteeni on laadullista kasvatustieteen tutkimusta. Tutkimuskohteena on yhden helsinkiläisen yhtenäisen peruskoulun toiminta osallistuvan ja aktiivisen kansalaisuuden rakentumisen kannalta. Työssäni sovelletaan etnograafista tutkimusotetta kattavan tapaustutkimuksen aikaansaamiseksi. Aineisto on kerätty haastatteluin, observoinnein sekä tutustumalla kouluun ja sitä koskeviin kirjallisiin dokumentteihin. Jotta oppilaiden osallisuudesta ja sen taustalla olevista tekijöistä saatiin kattava kuva, otettiin tarkasteluun mukaan koulussa käynnissä olevaan Hesari Nuorten Ääni – kampanjaan liittyviä asioita. Kampanja tukee opetussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toteutumista Helsingin alueella ja rakentaa ”uutta oppilaskuntatoimintaa”, joka on demokraattisempaa ja edustuksellisempaa. Toiminta painottuu koulussa tehtävään paikalliseen ruohonjuuritason toimintaan, jonka katsotaan olevan edellytyksenä osallistuvan ja aktiivisen kansalaisuuden rakentumiselle.

Tutkimustuloksena voidaan todeta, että oppilaiden osallistamisella kouluun ja itseään koskevien päätösten tekoon katsotaan olevan hyötyä sekä oppilaan oman elämänhallinnan ja omien vaikutusmahdollisuuksien hahmottamisen kannalta että koko työskentely- ja kouluilmapiiriä ajatellen. Toimintatapojen

muutos saattaa vaatia opettajilta paljon, mutta sen katsotaan olevan hyvin palkitsevaa pitkällä tähtäimellä. Edellytyksinä mm. on, että rehtori ja koko opettajakunta sitoutuvat toimintatapoihin, tehdään selkeä suunnitelma yhteistoiminnallisesti, hyviä käytännön vinkkejä kehitetään ja jaetaan avoimesti, valmistaudutaan oppilaskunnan vaaleihin, edustajan asemasta tehdään kunnia-asema ja että osallistumisen ketju säilytetään ehjänä niin, että mahdollisimman moni pääsee osallistumaan tärkeäksi kokemiensa asioiden puitteissa.

Avainsanat: Osallistuva, aktiivinen kansalaisuus, demokraattinen kasvatus, osallistaminen, vaikuttaminen, kansalaiskasvatus, yhteistoiminnallisuus, kouluilmapiiri, oppilaskuntatoiminta, kouluyhteisö

Murrosikäisen nuoren oppimispolku aktiiviseen kansalaisuuteen

Karhuvirta Tiina

tiina.karhuvirta[at]helsinki.fi

Soveltavan kasvatustieteen laitos

Helsingin yliopisto

Väitöstutkimuksen tutkimusongelma liittyy yleiseen keskusteluun kansalaisyhteiskunnan kriisistä, joka voimakkaimmin ilmenee nuorten kiinnostumattomuudesta perinteiseen poliittiseen toimintamalliin. Tutkimuksessa seurataan nuorten socialisaatiota erityisesti poliittisen aktiivisuuden osalta. Tavoitteena on selvittää, miten peruskoulussa kiinnostusta yhteiskunnallisiin asioihin osoittaneiden nuorten ”vaikuttamispolku” rakentuu peruskoulun jälkeisinä vuosina juuri aikuisuuden kynnyksellä.

Peruskoulun toiminnan merkitystä kansalaiseksi kasvattamisessa on korostettu viime vuosina voimakkaasti. Ovatko käynnissä olevat hankkeet (esim. Nuorten parlamentti –hanke) väyliä vain jo valmiiksi aktiivisille nuorille vai houkuttelevatko ne mukaan myös sellaisia nuoria, joita voitaisiin arvioida vähemmän aktiivisiksi? Olisiko löydettävissä ”oppimispolkuja”, joita myöten nuoret kasvavat aktiivisiksi? Mitä nämä polut mahdollisesti olisivat? Millainen vaikutus ”etujoukolla” on muiden nuorten keskuudessa?

Aineiston keruuta on jo aloitettu haastatteleamalla muutamia aktiivisia nuoria. Tutkimuspaikkakuntia ovat Kemi, Iisalmi, Tampere ja Laukaa (Lievestuore). Teemahaastattelu uusitaan kolmen vuoden kuluttua. Survey-tutkimuksia on tehty Suomessakin aiheesta aikamoisen paljon – onko siis saatavissa lomakekyselyllä enää ”uutta” tietoa?

Lähtötilanteessa nuoret ovat noin 14-16 –vuotiaita.

Kolmen vuoden aikana seurataan kansalaisvaikuttamisen trendin toteutumista kouluissa ja oppilaitoksissa, opetus suunnitelmissa sekä yleisesti valtakunnallisessa keskustelussa.

Asiasanat: Osallistuminen, vaikuttaminen, socialisaatio, kansalaiskasvatus

Aktiivinen kansalaisuus identiteettinä nuorten elämäntarinoissa

Lithovius, Anna-Riikka

alithovi[at]mail.student.oulu.fi

Luokanopettajankoulutus

Oulun yliopisto

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani aktiivista kansalaisuutta yksilöllisestä näkökulmasta. Tutkielmallani haluan tuoda esille aktiivisen kansalaisuuden yksilöllisen merkityksen ja kokemuksen, enkä tässä työssä paneudu kansalaistoiminnan ja vapaaehtoisuuden yhteiskunnalliseen merkitykseen, mikä tietenkin on myös tärkeää. Tutkimustavoitteenani on selvittää, miten nuoret itse kuvaavat kasvuaan aktiivisiksi kansalaisiksi. Minua kiinnostaa, mitkä ovat aktiivisuuteen vaikuttaneita tekijöitä ja miten nuoret kertovat niistä. Tarkastelen aktiivisen kansalaisuuden ilmiötä lähinnä identiteettityönä. Tarkemmat tutkimuskysymykseni ovat: Mitkä tekijät eri elämänvaiheissa vaikuttavat siihen, että nuoresta kasvaa aktiivinen kansalainen? Millainen on aktiivisen kansalaisen identiteetti ja miten se syntyy, elää ja muokkautuu? Tutkimusaineistoni on narratiivista. Se koostuu viiden nuoren aktiivisen kansalaisen elämäntarinasta. Haastattelutilanteissa syntyneet elämäntarinat kuvaavat nuorten elämää aktiivisen kansalaisuuden näkökulmasta.

Teoreettinen viitekehys koostuu kansalaisuuden ja identiteetin teorioista. Luon pohjaa aktiivisen kansalaisuuden tarkastelulle erittelemällä eri teoreetikkojen käsityksiä kansalaisuudesta. Tarkastelen kansalaisuutta Salon ja Suorannan esittämän jaottelun mukaisesti toiminnallisen ja sopimuksellisen kansalaisuuden näkökulmasta. Identiteetin osalta nojaudun Hallin ja Baumanin postmodernin identiteetin teorioihin sekä käsitykseen identiteetistä narratiivisena konstruktiona. Narratiivisesta näkökulmasta yksilö tuottaa identiteettiään kertomalla tarinaa itsestään. Sekä narratiivinen että postmoderni käsitys identiteetistä korostavat, että identiteetti on moniulotteinen ja jatkuvassa muutostilassa. Aineiston analyysissa sovelsin eri analyysikeinoja. Polkinghornen narratiivista analyysia ja Linden elämäkerrallisen tutkimuksen analyysimetodia soveltaen syntyivät yksilölliset elämäntarinat. Lisäksi tulkitsin aineistoa kokonaisuutena käyttäen apunani laadullisen analyysin QSR Nvivo -ohjelmaa. Tästä prosessista syntyi luokittelu aktiivisuuteen vaikuttaneita tekijöitä.

Tutkimustulosten perusteella aktiivisen kansalaisen identiteettiin voidaan liittää joitakin postmodernin identiteetin piirteitä: kansallisen identiteetin merkityksen vähäisyys, jatkuva muutos, moniulotteisuus ja eri toimintakenttien yhdistäminen. Aktiivisen kansalaisen identiteetin pysyvämpi osa koostuu yksilön arvoista sekä henkilökohtaisista ominaisuuksista: kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin, halu vaikuttaa ja vastuuntunto. Varsinainen identiteetti rakentuu merkityksellisistä kollektiivisen identifikaation kohteista, jotka voivat vaihdella yksilön elämän aikana. Elämän käännekohtien vaikutuksesta yksilön identiteetti ja todellistuva aktiivisuus voivat muuttua: identifikaation kohteet voivat vaihtua tai identiteettineuvottelu aiemman kollektiivisen identiteetin kanssa muuttua. Aktiivinen kansalaisuus voi siis suuntautua eri tavoin, mutta sen ydin, yksilön arvot ja henkilökohtaiset ominaisuudet, on suhteellisen pysyvä. Aktiivisen kansalaisen identiteetti on muuttuva, moniulotteinen ja -kerroksellinen kokonaisuus, joka on perimmiltään riippuvainen aina yksilön henkilökohtaisista ominaisuuksista ja tärkeiksi kokemista asioista. Tutkielmassani piirtyy kuvaa aktiivisesta kansalaisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Työssäni nostetaan vahvasti esiin aktiivisuuden henkilökohtaiset merkitykset. Näen työlläni olevan merkitystä kansalaistoiminnan piirissä toimiville sekä opettajille, jotka kasvattavat tulevaisuuden kansalaisia.

Avainsanat: aktiivisuus, elämäkerrat, identiteetti, kansalaisuus, narratiivisuus, nuorisotutkimus, toiminta

Näkökulmia ruohonjuuritason kansalaisvaikuttamiseen

Lundbom, Pia

pia.lundbom[at]humak.edu

Politiikan tutkimuksen laitos.

Tampereen yliopisto

Suomessa eläinaktivismi nousi massajulkisuuteen keväällä 1995, kun kolme niin kutsuttua kettutyttöä vapautti satoja tarhakettuja. Kettutyttöjä käsittelevä keskustelu velloi alkuvuodesta 1997 kiivaana ja sai minut kysymään, mistä varsinaisessa turkistarhausta vastustavassa toiminnassa oikein on kyse. Konkreettisesti tutkimukseni sai siis alkunsa sen pohdiskelusta, mitä eläinaktivismi oikein on ja miksi ruohonjuuritason yhteiskunnallinen toiminta saa osan kansalaisista liikkeelle.

Eläinoikeusaktivismi, kulutuskriittisyys ja nykyisenkaltaisen globalisaation vastustaminen ovat kolme työssäni mukana olevaa asiakokonaisuutta, joihin liittyvät kysymykset ovat osin rinnakkaisia ja osin päällekkäisiä. Tutkimuskysymyksiäni siten ovat tiivistetysti ilmaistuna: 1) mitä eläinoikeustoiminta merkitsee toimijoille ja miksi toimitaan, 2) mitä kulutuskriittisyys tarkoittaa ja miten se ilmenee eri toimijoilla ja 3) miten nykyisenkaltaisen globalisaation vastustaminen näyttäytyy, määrittyy ja tulee esille yksittäisen aktivistin näkökulmasta. Näitä yhdistävät kysymykset siitä, mitä toiminnalla halutaan saada aikaan, millaista yhteisöllisyyttä on ja ilmenee ja miten toiminta keskustelee mediajulkisuudessa ja mediajulkisuuden kautta.

Olen haastatellen, havainnoiden, mieltä osoittaen, keskustellen, kysellen ja uusia kysymyksiä esittäen pyrkinyt saamaan käsitystä, mistä ruohonjuuritason politikoinnissa on kyse. Väitöskirjatyössäni hyödynnettävä empiirinen aineisto on kerätty vuosien 1997 - 2002 aikana ja osa aineistosta on kerätty yhdessä tutkija Arto Lindholmin kanssa.

“Erään opettajankoulutuslaitoksen osallistumiskulttuuria etsimässä”

Lyhty, Jarmo

jajolyht[at]cc.jyu.fi

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

Pyrin tapaustutkimushenkisessä pro gradu -tutkielmassani hahmottamaan erään opettajankoulutuslaitoksen osallistumiskulttuuria, erityisesti julkisen tilan (public sphere) näkökulmasta. Yritän nähdä, onko opiskelijoiden kokemuksissa ja henkilökunnan käsityksissä ristiriitoja.

Kerään ensin aineistoa eri vuosikurssien opiskelijoilta nettipohjaisena kyselynä monivalinta- ja avoimin kysymyksiin siitä. Kyselyllä selvitän osallistumisen eri ulottuvuuksia (mm. palaute, mahdollisuus vaikuttaa opetuksen sisältöihin, tietoisuus oikeusturvasta ja laitoksen päätöksentekorakenteista). Kyselyn osoitan erilaisissa kotiryhmissä opiskelleille, jotta näen onko sillä vaikutusta kokemukseen osallistumisesta.

Kun tiedän, miten opiskelijat kokevat laitoksen osallistumiskulttuurin, selvitän henkilökunnan käsityksiä siitä, millaista osallistumista laitoksella heidän mielestään on ja kuinka he opetuksellaan olettavat tukevansa osallistumista, jos olettavat. Henkilökunta vastaa todennäköisesti avoimiin kysymyksiin. Henkilökunnan edustajat valitsen opiskelijoilta nousevien hyvin/huonojen esimerkkien myötä ja oman ymmärrykseni perusteella siten, että he edustavat eri aineita ja virkatasoja. Vertailen näiden kahden aineiston löytöjä keskenään.

Tiedonintressini on epäilemättä emansipatorinen, sillä toivon tutkimukseni johtavan osallistumiskulttuurin kehittymiseen.

Aikataulusta: Aloitin pro gradu -työni keväällä –06, erinäisistä kiireistä johtuen kerään aineiston alkusyksystä –06 ja joulukuussa on tarkoitus olla melkein valmiina. Tähän mennessä olen lukenut yleistä osallistumisen teoriaa sekä hahmotellut osallistumisen ulottuvuuksia kyselyni pohjaksi.

Osallistuvan kansalaisuuden aihekokonaisuus yläkoulun maantiedon opetuksessa – maantiedon opetuksen ja opettajien mahdollisuudet osallistuvien kansalaisten kasvatamisessa

Markkula, Katja

katja.markkula[at]helsinki.fi

Maantieteen laitos

Helsingin Yliopisto

Maantieteen ainedidaktiikkaan kuuluvassa pro gradu -tutkielmassani tarkastelen osallistuvaa kansalaisuutta yläkoulun maantiedon opetuksen ja opettajien näkökulmasta. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan osallistuva kansalaisuus ja yrittäjäyys on yksi seitsemästä aihekokonaisuudesta ja siten keskeinen opetus- ja kasvatustyön painoalue. Opetussuunnitelmatekstien mukaan yläkoulun maantiedon opetuksen tulee tukea oppilaiden kasvua aktiivisiksi ja kestävään elämäntapaan sitoutuneiksi kansalaisiksi. Ainedidaktisen kirjallisuuden perusteella maantietoa voidaan pitää hyvänä oppiaineena osallistuvan kansalaisuuden kannalta.

Tarkoituksenani on etsiä vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Minkälainen näkökulma kansalaisuuteen, osallistumiseen ja osallistuvaan kansalaisuuteen on yläkoulun maantiedossa? Mitkä tavoitteet, sisällöt ja työtavat ovat yhteisiä sekä maantiedon opetukselle että osallistuvien kansalaisten kasvattamiselle? Minkälaisia ovat aktiivinen ja passiivinen kansalainen maantiedon ja maantiedon opettajien näkökulmasta? Minkälainen kansalainen maantiedon opettajan tulee itse olla? Tarkoituksenani on paitsi selvittää osallistuvan kansalaisuuden toteutumisen tilaa, myös pohtia kansalaiskasvatuksen ja osallistumisen mahdollisuuksia yläkoulun maantiedossa.

Tutkielmani pohjaa kansainväliseen ja suomalaiseen maantieteen ainedidaktiseen kirjallisuuteen sekä Suomessa käytävään keskusteluun aktiivisesta kansalaisuudesta. Opettajien näkemyksiin ja kokemuksiin tutustuakseni kerään teemahaastatteluaineiston 5-7 maantiedon opettajalta. Tarkastelen myös soveltuvien osien perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita sekä muutamaa koulukohtaista opetussuunnitelmaa. Työni valmistunee vuoden 2007 alkuun mennessä.

Opettaja kansalaisvaikuttajana

Mikkola, Silja & Ylirinne, Marjaana

simikk[at]utu.fi & mkyliir[at]tu.fi

Turun opettajankoulutuslaitos

Turun yliopisto

Pro Gradu -tutkielmamme koskee työssä olevien opettajien toimintaa kansalaisyhteiskunnassa. Tutkimme siinä luokan-, aineen- ja erityisopettajien toimintaa kansalaisvaikuttajina sekä heidän ajatuksiaan opettajuuden ja kansalaisvaikuttamisen suhteesta. Lisäksi selvitämme, miten opettajat suhtautuvat opettajan yhteiskunnallisen aktiivisuuden näkymiseen koulussa.

Keräsimme aineiston kyselylomakkeilla 19 koulusta, jotka sijaitsevat Satakunnassa, Etelä-Pohjanmaalla sekä Varsinais-Suomessa. Kyselylomake pohjautuu European Social Surveyn (ESS) suomenkieliseen kyselylomakkeeseen. Analysoimme yhteensä 118 opettajan vastaukset. Monivalintakysymysten vastaukset sekä kvantifioidut avovastaukset analysoimme SPSS -ohjelmalla. Loput avovastaukset teemoittelimme aineistolähtöisesti kirjallisuutta apuna käyttäen.

Tutkimustulostemme perusteella opettajat olivat lainkuuliaisia ja suhteellisen aktiivisia kansalaisvaikuttajia. Opettajista löytyi sekä traditionalistisia perinteisin tavoin osallistuvia että aktiivisia perinteisin ja vaihtoehtoisin tavoin osallistuvia yksilöitä. Yhteiskunnallisesti passiivisia opettajia ei juuri löytynyt. Opettajat osallistuivat etenkin äänestämällä ja toimimalla ammattiyhdistyksessä sekä urheilu- ja kulttuurijärjestöissä. Vaihtoehtoisista tavoista opettajat käyttivät etenkin tietoista ostamista, rahan lahjoittamista, kansalaisadressien tai -veetoomusten allekirjoittamista sekä yhteydenottoa poliitikkoihin ja virkamiehiin. Opettajilla oli vahva usko yksilön kykyyn vaikuttaa kansalaisyhteiskunnan kehitykseen.

Opettajat olivat pääsääntöisesti sitä mieltä, että heidän tulee osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan, joskin monet näkivät osallistumisen olevan yksilökysymys. Muutamien mielestä opettajan tulisi olla mahdollisimman neutraali ja välttää etenkin poliittista aktiivisuutta. Opettajan aktiivisuuden katsottiin voivan näkyä koulussa, kunhan pysytään kohtuuden rajoissa. Muutama opettaja oli

sitä mieltä, ettei aktiivisuuden tulisi näkyä lainkaan.

Opettajissa on paljon kansalaisvaikuttamisen potentiaalia, mutta he kaipaavat jonkin asteista rohkaisua, jotta he toisivat osaamisensa ja vaikutushalunsa vielä useammin yhteiseen käyttöön. Kansalaisvaikuttamiseen liittyvät, opettajiin kohdistuvat hankkeet ovatkin paikallaan.

Asiasanat: kansalaisyhteiskunta, kansalaisvaikuttaminen, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, opettajuus

Aktiivisen kansalaisuuden diskursseja opettajien keskuudessa

Nykänen, Marika

Marikany[at]mail.student oulu.fi

Luokanopettajan koulutus

Oulun yliopisto

Lähestyn pro gradu -tutkielmassani kansalaisaktiivisuutta koulun ja opettajien näkökulmasta tutkimalla opettajien keskusteluita aktiivisen kansalaisuuden saralla. Tutkimuksellinen mielenkiintoni koskee puhetapoja, joilla opettajat tuottavat aktiiviseen kansalaisuuteen liittyviä sisältöjä. Olen siis kiinnostunut keskustelujen diskursseista ja pidän tutkimukseni metodologisena päämääränä diskurssianalyysiä. Ontologisessa ja epistemologisessa mielessä tutkimussuuntaukseni on fenomenologinen. Toisin sanoen työni pohjautuu käsitykseen maailman ja olemisen ilmiöiden varaan koostuvasta luonteesta.

Toteutan tutkimukseni aineistonhankinnan kaksivaiheisena ryhmähaastatteluna. Tutkimusjoukkoon kuuluu viisi eri-ikäistä ja eri luokka-asteilla opettavaa peruskoulun opettajaa. Ensimmäisessä haastattelussa opettajat saivat keskustella hyvin vapaasti aktiiviseen kansalaisuuteen liittyvistä asioista. Toisen haastattelun lähtökohtana oli, että opettajat saivat tutustua demokratia- ja kansalaisuuskasvatusta koskevaan artikkeliin, minkä pohjalta keskustelu lähti liikkeelle. Olettamukseni on, että diskurssit muuttuvat tai lisääntyvät toisessa haastattelussa verrattuna ensimmäiseen haastatteluun.

Keskusteluja analysoidessani pyrin selvittämään, millaisilla puhetavoilla opettajat tuottavat aktiiviseen kansalaisuuteen liittyviä käsityksiään ja mitä puhetavat kertovat opettajien eetoksesta asiaa kohtaan? Nämä kysymykset osaltaan perustelevat myös sitä, miksi olen valinnut aineistonkeruumetodikseni juuri ryhmähaastattelun. Aktiivisen kansalaisuuden toteutuminen tarvitsee aina ympärilleen sosiaalisen kontekstin. Näin ollen oletan, että aiheen käsittely ryhmässä on lähempänä analysointini tavoitteita, kuin yksilöhaastattelu.

Seuraavassa ovat lyhyesti alustavat päätelmäni aineistosta. Olen havainnoinut opettajien aktiivista kansalaisuutta koskevasta keskustelusta seuraavanlaiset puhetavat: todisteleva puhetapa, toteava / tyytyvä puhetapa, toivonsa menet-

tänyt puhetapa, voivotteleva puhetapa ja arvosteleva puhetapa. Analysointini seuraava vaihe onkin muodostaa esille nousevien puhetapojen pohjalta diskursseja.

Globaali kansalaisuus ja luokanopettaja; Media ja ympäristö näkökulmina kasvatettaessa kohti globaalia kansalaisuutta

Pasma, Otto

ottopasm[at]mail.student.oulu.fi

Kasvatustieteiden tiedekunta/ Sosiologian jaos

Oulun yliopisto

Pro gradu -työni tarkoitukseni on hahmottaa uuteen yhteisöllisyyteen perustuva globaalia kansalaisuutta, jota lähestyn ympäristön ja median näkökulmista. Hahmottelemani globaali kansalaisuus perustuu yksilöiden luomaan ja ylläpitämään globaaliin yhteisöön, joka on syntynyt yhteneväisten tavoitteiden ympärille. Näkemykseni mukaan nämä yhteisöt ovat syntyneet vastustamaan taloudellista globalisaatiota ja sen vuoksi niiden jäsenyys antaisi yksilölle nykyistä paremman mahdollisuuden vaikuttaa globaaleihin prosesseihin. Työn lähtökohta on kasvatuksen avulla tapahtuva yhteiskunnan muutos, jossa opettaja on avainasemassa yhteiskunnan ymmärtäjänä ja tulevaisuuteen näkijänä.

Työni voi katsoa jakautuvan kolmeen tasoon: aluksi pyrin hahmottamaan yleisellä tasolla globalisaation merkitystä median ja ympäristön kannalta. Toisella tasolla pyrin tuomaan esiin ne asiat, joihin opettajalla tulee erityisesti kiinnittää huomiota ymmärtääkseen globaaleja prosesseja. Kolmannella tasolla luon suuntaviivoja kasvatuksesta, jonka päämääränä on globaali kansalaisuus.

Työni on teoreettinen ja aineistona on ollut kasvatustieteellinen ja yhteiskuntatieteellinen kirjallisuus. Käytän työssäni dialektista metodologiaa pyrkien abstraktilla käsittelyllä tuottamaan uutta ja sovellettavaa tietoa konkreettiselle tasolle. Lähestyn aiheita perehtymällä tutkijoiden käsitykseen todellisuudesta, eli lähtökohtana on heidän käyttämien termien avaaminen ja tarkastelu.

Mediaa ja ympäristöä tarkastellessani huomio kääntyy kohti globaalin talouden mekanismeja ja sen syvällinen ymmärtäminen nousee ”tiedostavalle” opettajalle suureksi haasteeksi. Opettaja ei voi muuttaa mainosten täyttämää ja kuluttavaa kulttuuriamme, ellei hän ymmärrä tätä nykyistä systeemiä riittävästi hyvin (ja näe sen laajuutta ja syvyyttä kulttuurissamme). Kasvattaakseen yksilöitä, joilla on halu ja valmius toisenlaisen, globaaliin ajatteluun pohjautuvan,

kulttuurin luomiseen tulee opettajan herättää yksilön aktiivisuus. Aktiivisuuteen liittyen yksilön tulee:

- (A) nähdä maailma yksilön itsensä muokattavissa olevana,
- (B) uskaltaa "uida vastavirtaan" omassa kulttuurissaan ja sosiaalisessa ympäristössään ja
- (C) omata uskallusta, halua ja kykyä etsiä samanhenkisiä yksilöitä/yhteisöjä fyysisistä rajoista välittämättä.

Avainsanat: globalisaatio, globaali kansalaisuus, aktiivinen kansalaisuus, kriittinen pedagogiikka, ympäristökansalaisuus, mediakansalaisuus,

Citizenship education policies in the context of democratisation, nation-building and globalisation. A comparative study of Finland and Russia.

Piattoeva, Nelli

nelli.piattoeva[at]uta.fi

Department of Education

University of Tampere

My dissertation research concentrates on analysing the aims of citizenship education policies of two countries. The empirical data is comprised of the educational policy documents published by the Finnish and Russian states and their educational authorities. The starting assumption of the study is that citizenship education aims reflect the socio-political context of the country, i.e. the ideological form of the state, perception of the nationhood and position in the global network. But democratisation, nation-building and globalisation are also mutually controversial. It is assumed that these processes and especially their interconnectedness pose specific dilemmas for citizenship education, i.e. how to reconcile democratic citizenship, which is critical and plural, with the task of educating obedient citizens of the nation-state or how to merge global demands for multicultural citizenship with nurturing national consciousness.

The research aims at exploring these dilemmas in citizenship education policies in the context of a new nation-state – Russia – and an older nation-state – Finland. The comparative framework is based on choosing two “most distinct” cases, whose national histories and contexts are different (e.g. a homogeneous nation-state vs. an ex multinational empire, one of the most democratic countries in the world vs. country with low democratic indicators), but who are also similar in being embedded in the supranational webs aiming at the homogenisation of educational policies, including those of citizenship education. The supranational context of the study is illustrated mainly by the work of the Council of Europe because both countries are its current members. It is argued that many international organizations with an agenda in education have initiated projects to change national citizenship education programmes. The new demands of critical, active and multicultural citizenship coming from these supranational agents further complicate the above-mentioned dilemmas in the aims of citizenship education.

Analysing the complexity of the link between citizenship education and its national and supranational contexts adds to our understanding of the relationship between education and society. At the same time it could also function as a word of caution to the normative debates on citizenship education. Unless we learn to understand how complex and full of controversies the current demands put on citizenship education are, our goals to build a multicultural society or to raise politically active citizens are likely to remain unattained.

Started in August 2003, to be completed by the end of 2008.

Key words: Russia, Finland, Council of Europe, citizenship education, democracy, nation-building, globalisation.s

Yläkoulun kansalaiskasvatus - Koulu oppilaan kansalaisuuden muovaajana ja nuorten osallistuminen yläkoulussa

Rekola, Milla

milla.rekola[at]helsinki.fi

Kasvatustieteen laitos

Helsingin yliopisto

Kansalaisuuteen yhdistetään usein täysivaltaisuuden ja itsenäisyyden ajatukset, mutta ilmenevätkö nämä myös nuorten kansalaisten arjessa? Pro gradu -tutkielmassani pohdin, kuinka yläkoulun opettajat toteuttavat ja kokevat osallisuuteen kasvattamisen koulussa. Peilaan opettajien kokemuksia yläkoulua käyvien nuorten ajatuksiin omasta roolistaan kansalaisina sekä miten heidän täysivaltaistumisestaan, itsenäistymistään ja osallistumisestaan tuetaan koulussa. Tutkimukseni ydin muotoutuu osallistumisen, kansalaisuuden ja demokratian käsitteiden ympärille.

Osallisuuden toteutumisen edellytyksenä on syy ja tahto osallistua, jota koulussa voidaan tukea. Voidaksemme osallistua kansalaisina yhteiskuntamme toimintaan ja tuoda mielipiteemme julki tarvitsemme tietoa demokraattisesta osallistumisesta ja taitoja toimia aktiivisina kansalaisina. Ihanteena voidaan pitää pienenä yhteiskuntana toimivaa koulua, jossa omaksutaan ja kehitetään osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä yhteisiä ratkaisuja olennaisiksi koettuihin ongelmiin.

Tutkielmani tavoitteena on selvittää, miten kolmen yläkoulun oppilaat kokevat osallisuutensa ja miten nuorten osallistumista tuetaan yläkoulussa. Pyrkimyksenäni on tutkia kuinka koulu muoaa oppilaan kuvaa omasta kansalaisuudesta ja roolista yhteiskunnan jäsenenä. Lisäksi tutkin miten koulun toiminnassa toteutuu suomalaisen kansalaisyhteiskunnan ja hyvinvointivaltion periaatteet. Tutkimuksen aineistona ovat kymmenen yläkoulun opettajan haastattelut (kevät 2006) ja noin 150 yläkoulun oppilaan kyselylomakeaineisto (syky 2006). Tulen analysoimaan aineistoa sisällönanalyysiin nojautuen. Tavoitteenani on oppia ymmärtämään, miten kasvatusta rohkeuteen, itsenäiseen ajatteluun ja osallistuvaan kansalaisuuteen voidaan tukea peruskoulussa.

Asiasanat: kansalaiskasvatus, demokratia, kansalaisuus, osallistuminen, oppilastoiminta, yläkoulu, yhteiskunnalliset taidot

Julkaisut

Jukka Rantala & Anu Siikaniva (toim.) 2005.
Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksen haasteena.

Eija Syrjäläinen, Veli-Matti Värri & Ari Eronen 2005.
Opettajaksi opiskelevat ja kansalaisvaikuttaminen.
Kansalaisvaikuttaminen haasteena opettajankoulutukselle
-tutkimuksen alkuraportti.

Jukka Rantala & Jari Salminen (toim.) 2006.
Kansalaisvaikuttamisen edistäminen koulussa ja
opettajankoulutuksessa.

Eija Syrjäläinen, Ari Eronen & Veli-Matti Värri 2006.
Opettajaksi opiskelevien kertomaa
- opettajaksi opiskelevien yhteiskunnallinen asennoituminen
ja käsityksiä omista vaikuttamismahdollisuuksistaan
yliopistossa.

Julkaisut ja lisää tietoa kansalaisvaikuttamisesta saatavilla osoitteessa
www.enorssi.fi/kansalaisvaikuttaminen